

تحلیل پیشرانهای مؤثر بر اجرای طرح آبادانی و پیشرفت منظومه روستایی با مدل DPSIR؛ مطالعه موردنی: منظومه روستایی بخش‌های مرکزی و دوپه شهرستان خدابنده

سید امیرحسین گرکانی*، جعفر مهدیون**، مجید حضرتی***

۱۴۰۲/۰۲/۰۴

تاریخ دریافت مقاله:

۱۴۰۲/۰۵/۱۰

تاریخ پذیرش مقاله:

چکیده

برنامه آبادانی و پیشرفت منظومه‌های روستایی، بهمنظور توسعه پایدار سکونتگاه‌های روستایی از طریق انتظام فضایی منظومه‌های روستایی در قالب شبکه‌های محلی و ناحیه‌ای و با تأکید بر روابط و پیوندهای روستایی‌شهری و ترغیب حکمرانی محلی از طریق مشارکت مردمی و همچنین، تقویت روابط و مناسبات کارآمد اجتماعی-اقتصادی واحدهای سکونتگاهی منظومه تدوین می‌شود. این برنامه با محوریت فعال‌سازی چرخه تولید در فضاهای روستایی و ایجاد اشتغال و کارآفرینی می‌تواند مسیر بروز رفت از بحران توسعه روستایی را هموارتر نماید. مقاله حاضر با روش توصیفی-تحلیلی به دنبال تحلیل مؤلفه‌های تأثیرگذار بر اجرای طرح آبادانی و پیشرفت منظومه روستایی در منظومه بخش مرکزی و دوپه شهرستان خدابنده است. گردآوری داده‌ها با مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی انجام شد. جامعه آماری شامل ساکنین بخش دوپه و مرکزی به تعداد ۹۳۹۳۹ نفر است. با توجه به تخصصی بودن موضوع، از جامعه آماری متخصصین با روش گلوله برفی به تعداد ۳۰ نفر استفاده شده است. برای تحلیل داده‌ها از مدل TODIM و روش حداقل محدود مربوعات در قالب مدل DPSIR با کمک نرم‌افزار Excel و SmartPLS بهره‌گیری شد. یافته‌های تحقیق نشان داد که پیشران «نیروی محرکه» با امتیاز ۰/۶۳۷ بیش از دیگر مؤلفه‌ها بر اجرای طرح آبادانی و پیشرفت منظومه روستایی بخش مرکزی و بخش دوپه در شهرستان خدابنده تأثیر داشته است. علاوه بر این، بهمنظور اجرای مؤثرتر طرح آبادانی و پیشرفت منظومه روستایی، سازه‌های P1. ساماندهی مشاغل مرتبط با کارکرد و ظرفیت روستاهای شهرستان D2. حمایت بنیاد مسکن انقلاب اسلامی (۰/۸۰۹)؛ S1. توجه به ظرفیت های اقتصادی و تولیدی خوش‌ای در پهنه بندی منظومه (۰/۷۸۲)؛ P3. امکان پیگیری تخلفات و کم کاری از طریق نهادهای تصمیم‌گیر (استانداری و فرمانداری) (۰/۷۷۸) بیشترین تأثیرگذاری را دارند. در نهایت، بهمنظور دستیابی به اهداف طرح آبادانی و پیشرفت منظومه روستایی، ارائه تسهیلات اعتباری از طریق پیگیری و با نظارت دفتر تسهیلگری؛ برگزاری جشنواره‌های روستایی؛ تقویت ارتباط مستقیم تسهیلگران با کارآفرینان؛ تقویت تشکل‌های محلی؛ بازنگری در شرح خدمات دفاتر منظومه روستایی ضروری به نظر می‌رسد.

کلمات کلیدی: منظومه روستایی، یکپارچه، انتظام فضایی، شبکه‌های محلی، شهرستان خدابنده.

* دانشیار، گروه معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، ایران.
garakani@pardisau.ac.ir

** کارشناس ارشد، گروه برنامه‌ریزی شهری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد زنجان، زنجان، ایران.

*** کارشناس ارشد، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.

مقدمه

روند های تصمیم گیری و سیاست گذاری، و به تبع آن، ایجاد و گسترش سکونتگاه ها، مزارع، مراتع مصنوعی، مراکز صنعتی، راه های ارتباطی، از یکسو و جایه جایی های جمعیت، فعالیت و سرمایه گذاری های تولیدی، از دیگر سو، از جمله عوامل تغییر و تحول نظام فضایی به شمار می روند. آنچه در این میان مورد تأکید است، درجه رشد فناوری و دسترسی به فنون و ابزار و مدیریت مناسب بهره گیری از منابع محیطی در قالب مناسبات سیاسی و اجتماعی - اقتصادی حاکم بر هر یک از جوامع انسانی است (سعیدی، ۱۳۹۲: ۱۲). با توجه به اینکه عرصه های روستایی در روند زمانی - فضایی با دو نوع چالش مواجه هستند؛ یکی ویژگی های ساختاری - کارکردی درونی (محدودیت های محیطی و اجتماعی - فرهنگی) و دیگری نوع مواجهه دولت ها در ارتباط به توسعه روستایی و شیوه برنامه ریزی تحقق آن (رضایی و همکاران، ۱۴۰۲: ۳). در این ارتباط، برنامه ریزی و توسعه اقتصاد روستا بر دو محور رشد سرمایه گذاری و رشد بهره وری متکی است. مطالعات اقتصادی نشان می دهد که بیش از ۵۰ درصد رشد اقتصادی به ویژه در روستاهای وابسته به ارتقا و رشد بهره وری است. لذا، زمینه های سرمایه گذاری در روستاهای را می توان از طریق قابلیت سنگی و تحلیل تنگناها و سایر ملاحظات نظری بازار استخراج نمود و در قالب پروژه های اولویت دار، فرایند رشد اقتصاد روستا و به تبع آن تحول در روستا را با سرمایه گذاری های جدید تسريع نمود (بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان زنجان، ۱۳۹۹: ۷). در این رابطه، برنامه ریزی و سرمایه گذاری در روستا در قالب برنامه اقتصادی واحد های سکونتگاهی منظمه، هم از نظر درون منظمه ای (بین سکونتگاه های منظمه) و هم از نظر برون منظمه ای (بین منظمه های مجاور) است. این برنامه با توجه به ابعاد و جنبه های کالبدی - فضایی، فرهنگی - اجتماعی و اقتصادی - سیاسی، به شناخت

برنامه کلی برای توسعه و پیشرفت مناطق روستایی و روستایی در کشورهایی مانند ایران، با هدف بهبود شرایط زندگی و رونق اقتصادی در این مناطق اجرا می شود. این برنامه شامل بخش های مختلفی از جمله توسعه زیرساخت های اقتصادی، بهبود بخش خدمات اجتماعی و بهداشتی، توسعه فرهنگی و آموزشی و توسعه بخش کشاورزی و دامداری است (مهدوی و جلال آبادی، ۱۴۰۱: ۶۰). البته در کشورهای دیگر در قالب عنایین مختلف به تدوین و اجرای برنامه هایی همسو با برنامه آبادانی و پیشرفت منظمه های روستایی پرداخته شده است. از جمله در هند، برنامه توسعه روستایی^۱ در چین، برنامه احیای روستایی^۲ در برزیل، برنامه ملی توسعه روستایی^۳ و در ایالات متحده، برنامه توسعه روستایی، با هدف بهبود شرایط زندگی، توسعه اقتصاد و بهبود بخش خدمات اجتماعی در مناطق روستایی اجرا شده است (UNDP, 2020: 33-54). این برنامه ها به شناخت و تحلیل علل یا عوامل نابرابری ها و تفاوت های منطقه ای و تعیین درجه توسعه یافتنگی مناطق روستایی پرداخته اند (عاقلی، ۱۴۰۰: ۸۳).

برنامه آبادانی و پیشرفت منظمه های روستایی به منظور توسعه پایدار سکونتگاه های روستایی از طریق انتظام فضایی منظمه های روستایی در قالب شبکه های محلی و ناحیه ای و با تأکید بر روابط و پیوندهای روستایی - شهری تدوین می شود. تأکید این طرح بر ترغیب حکمرانی محلی از طریق مشارکت مردمی و همچنین، تقویت روابط و مناسبات کارآمد اجتماعی - اقتصادی واحد های سکونتگاهی منظمه، هم از نظر درون منظمه ای (بین سکونتگاه های منظمه) و هم از نظر برون منظمه ای (بین منظمه های مجاور) است. این برنامه با توجه به ابعاد و جنبه های کالبدی - فضایی، فرهنگی - اجتماعی و اقتصادی - سیاسی، به شناخت

در حال اجرا است (بنیاد مسکن انقلاب اسلامی زنجان، ۱۴۰۱: ۱۲). بدین ترتیب، با توجه به ضرورت قانونی برنامه ششم توسعه و تحقق سیاست‌های اقتصاد مقاومتی به منظور تقویت اقتصاد محلی و منطقه‌ای، بررسی چشم‌انداز توسعه روستاهای بر اساس برنامه آبادانی و پیشرفت منظومه‌های روستایی می‌تواند افق روشی در دستیابی به اهداف توسعه روستایی کشور، نمایان سازد. هدف تحقیق حاضر نیز، بررسی پیشانهای مؤثر بر اجرای برنامه آبادانی و پیشرفت منظومه روستایی در شهرستان خدابنده در استان زنجان است. با توجه به اینکه شهرستان خدابنده جزء شهرستان‌های پیشرو در اجرای طرح منظومه روستایی در استان زنجان است؛ لذا بررسی نحوه اجرای طرح منظومه و عوامل مؤثر بر روند اجرای طرح مذکور، می‌تواند راهبردهای عملیاتی‌تری برای اجرای بهتر برنامه آبادانی و پیشرفت منظومه روستایی در استان زنجان و حتی کشور ارائه کند. لذا با توجه به مسائل مطرح شده، سؤال تحقیق این است که مهم‌ترین عوامل مؤثر در اجرای برنامه آبادانی و پیشرفت منظومه روستایی در منظومه بخش مرکزی و دوپه شهرستان خدابنده کدام‌اند؟ و اینکه تاثیرگذامیک از پیشانهای بر برنامه آبادانی و پیشرفت منظومه روستایی بیشتر است؟

ادیبات موضوعی

تبیین مفهوم منظومه روستایی

منظومه واژه‌ای در اصل لاتین است که از لفظ استلا، به معنای ستاره گرفته شده و از طریق زبان لاتین متاخر، به صورت Constellation، با کاربرد در ستاره‌شناسی، به زبان‌های اروپایی راه یافته است. بدین ترتیب، این اصطلاح بیشتر برای مجموعه‌ای از ستارگان که در آسمان شکل معینی را تشکیل می‌دهند، مورد استفاده قرار می‌گیرد (بنیاد مسکن انقلاب اسلامی زنجان،

ظرفیت‌های توسعه همه مراکز و کانون‌های سکونتی درون شبکه (در زمینه روابط درونی و بیرونی آن‌ها) می‌پردازد و بنابراین، ماهیتی یکپارچه و فرابخشی دارد. بدین ترتیب، برنامه آبادانی و پیشرفت منظومه روستایی یک برنامه همه‌جانبه اقتصادی-اجتماعی-محیطی با رویکرد منطقه‌ای است. در این رابطه، رویکرد شبکه منطقه‌ای در چهارچوب برنامه‌ریزی منظومه روستایی، یکی از راهبردهای انتظام فضایی در راستای توسعه یکپارچه روستایی شهری است که قاعده‌تاً بر این باور استوار است که حضور شهرها و روستاهای در یک واحد توسعه منطقه‌ای، با تکیه بر پیوندهای روستایی-شهری، می‌تواند از یکسو، از تنوع فعالیت‌های (اجتماعی-اقتصادی) و توانمندی‌های مکمل موجود بین مراکز متنوع سکونتگاهی و از دیگر سو، از این فعالیت‌ها بین هر مرکز سکونتگاهی و حوزه نفوذ بالافصل آن بهره‌مند شود. در این چهارچوب، روابط بین مراکز سکونتگاهی بیشتر افقی، مکمل و دوسویه خواهد بود (Douglass, 2013: 157).

به‌طورکلی، با اجرای برنامه آبادانی و پیشرفت منظومه‌های روستایی با هدف بهبود ساختارهای اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و زیرساخت‌ها (آب، برق، گاز، تلفن، راه، مدارس، بازارچه‌ها و ...) در مناطق روستایی، فرصت‌های شغلی و اقتصادی بیشتری برای جامعه روستایی ایجاد می‌شود و این باعث کاهش تفاوت‌های اقتصادی و اجتماعی بین شهر و روستا می‌شود. همچنین، با بهبود شرایط زندگی در مناطق روستایی، مهاجرت افراد به شهرها کاهش می‌یابد و این باعث کاهش فشار بر شهرها و افزایش توازن جمعیتی می‌شود (سعیدی و همکاران، ۱۳۹۷: ۴۹). در حال حاضر این طرح برای ۱۷۰ منطقه کشور تهیه شده است و به صورت پایلوت در ۱۲ منطقه در ۹ استان کشور نیز

توسعه به دور می‌ماند (مهدوی و جلال‌آبادی، ۱۴۰۱: ۶۳). بدین ترتیب، منظومه متشکل از گروهی از سکونتگاه‌های مختلف عمده‌ای روستایی است که عرصه فضایی نسبتاً همگنی را مطرح می‌سازند. این عرصه فضایی که رسمًا تعدادی از مجموعه‌ها و حوزه‌های عمرانی را در بر می‌گیرد، وسیع‌ترین قلمرو در سطوح فضایی خدمات روستایی به شمار می‌رود و مرکزیتی معین (معمولًا شهری کوچک یا میانی) دارد. محدوده منظومه‌ها، افزون بر خصوصیت منطقه‌ای تقسیمات اداری - سیاسی، متناسب با شرایط جغرافیایی و جمعیتی مناطق مختلف، تفاوت می‌پذیرد، هرچند در اغلب موارد با محدوده بخش در تقسیمات اداری - سیاسی سازگاری دارد. با توجه به استانداردهای خدمات رسانی، منظومه‌های روستایی به طور متوسط و مجموعاً ۲۰ تا ۴۰ هزار نفر را در بر می‌گیرد؛ اگرچه این شمار جمعیتی در مواردی کمتر یا بیشتر است (سعیدی، ۱۳۹۸: ۴۸). با توجه به آنچه گفته شد، می‌توان گفت که، آبادانی و پیشرفت منظومه روستایی شامل یک رویکرد یکپارچه است که در آن نیازهای اساسی جمعیت روستایی باید توسط خدمات عمومی قابل اعتماد همراه با شرایط فنی، اجتماعی-اقتصادی و محیطی برای حمایت از اقتصادهای منطقه‌ای، شبکه‌های محلی و منظومه‌های روستایی پوشش داده شود.

نظریه‌های توسعه منظومه روستایی

نظریه شبکه منطقه‌ای داگلاس: بر اساس نظام سلسه‌مراتبی سکونتگاه‌ها در ناحیه تدوین شده است؛ زیرا چه در سطح ناحیه‌ای و فرا ناحیه‌ای، سکونتگاه‌ها با یکدیگر ارتباط متقابل دارند. این ارتباط به صورت سلسه‌مراتبی بر اساس تنوع کارکردی شهرها و دامنه نیاز سکونتگاه‌های روستایی است. هدف این نظریه با توجه به عدم توفیق مدل‌ها و نظریه‌های

توسعه به دور می‌ماند (مهدوی و جلال‌آبادی، ۱۴۰۱: ۱۲). منظومه روستایی به مثابه کوچک‌ترین واحد شبکه محلی، مفهومی است که در چهارچوب رویکرد منطقه‌ای، به عرصه‌ای روستایی-شهری گفته می‌شود که در مطالعات فضایی سطح‌بندی روستاهای کشور (۱۳۸۸)، به عنوان سطحی بالاتر از مجموعه و پایین‌تر از ناحیه قرار می‌گیرد. البته، این مفهوم در فرهنگ سکونتگاهی کشور، با مفهوم دیرین و سنتی بلوک و یا ناحیه کوچک هم تراز است و بر همین مبنای منظومه را می‌توان با ناحیه روستایی متراffد به شمار آورد (سعیدی، ۱۳۹۲: ۱۳). منظومه روستایی وسیع‌ترین قلمروی جغرافیایی برای عملکرد یکپارچه و پوشش خدماتی در محیط روستایی است که با مرکزیت حداقل یک کانون شهری و یا روستای بزرگ شکل گرفته است. جمعیت منظومه روستایی با توجه به شرایط مختلف بدون احتساب جمعیت شهری و مرکز منظومه بین ۲۰ تا ۴۰ هزار نفر است (بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان زنجان، ۱۳۹۹: ۱۱). افزون بر این، منظومه به معنای دسته‌ای از افراد، گروه‌ها، مجموعه‌های مرتبط و هر چیز دیگری، از جمله سکونتگاه‌ها، که به نوعی با یکدیگر شباهت دارند، به کار می‌رود (سعیدی، ۱۳۹۲: ۱۳).

به طورکلی، منظومه روستایی، همچون هر نظام فضایی، به سبب روند اثرگذاری-اثرپذیری عوامل و نیروهای درونی و بیرونی، پیوسته در معرض دگرگونی قرار دارند. در این راستا، دگرگونی اندیشیده و هدفمند در جهت بهبود اجزا و نیز کلیت این گونه نظام‌ها در قالب برنامه‌ریزی فضایی، قاعده‌ای می‌تواند به عنوان راهبردی در مسیر توسعه مورد عمل قرار گیرد، حال آنکه تحول نیندیشیده و خود به خودی، از آنچاکه در بطن خود اهدافی جهت هماهنگی و پیوستگی اجزای تشکیل‌دهنده نمی‌پروراند، آشکارا از فرایند

این سکونتگاه‌ها است و سطح نازل بهره‌وری ناشی از سطح پایین سرمایه به کاررفته در تولیدات روستائیان است که حداقل بخشی از آن به خاطر عدم انگیزه سرمایه‌گذاری در بخش‌های مهم فعالیت‌های روستائیان است (اجاق و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۹).

نظریه خوش‌های شدن: خوش‌های گروهی از بنگاه‌ها و نهادهای مرتبط و نزدیک به یکدیگر (ازنظر جغرافیایی) در حوزه‌ای مشخص اطلاق می‌شود، به طوری که ارتباط آن‌ها با یکدیگر به صورت به اشتراک گذاری فعالیت‌ها و یا از طریق مکمل بودن فعالیت‌هایشان با یکدیگر است (Porter, 2020: 78). در این میان، شاید بتوان مارشال^۴ را نخستین اقتصاددان بر جسته‌ای دانست که بر اهمیت خوش‌های تأکید کرده است. مارشال در کتاب مهم «اصول اقتصاد» نشان می‌دهد که خوش‌های شدن چگونه می‌تواند به بنگاه‌ها (به خصوص بنگاه‌های کوچک) کمک کند تا بهتر با بنگاه‌های بزرگ رقابت کنند. از نظر مارشال، تراکم جغرافیایی بنگاه‌هایی که فعالیت‌های مرتبط یا مشابه انجام می‌دهند، «پیامدهای بیرونی» خواهد داشت که درنتیجه آن، هزینه تولید برای بنگاه‌های خوش‌های شده، بهشدت کاهش می‌یابد (سید نقوی و بابایی، ۱۳۹۲: ۴۵۳).

اما چرا در کشورهای در حال توسعه، خوش‌های شدن اهمیت زیادی می‌یابد؟ طبق نظر پایک و سنگنبرگر، صرفه‌های ناشی از مقیاس^۵ و همچنین صرفه‌های ناشی از تنوع^۶ که در یک خوش‌های حاصل می‌شود، مشابه مزیت‌هایی است که بنگاه‌های دارای ابعاد بزرگ از آن‌ها برخوردارند. به اعتقاد اشمیت و نادوی نیز خوش‌های شدن، تخصص‌گرایی و سرمایه‌گذاری مؤثر در گام‌های کوچک را تسهیل می‌سازد. برای مثال، در یک خوش‌های تولیدکنندگان، دیگر مجبور نخواهد بود همه تجهیزات لازم برای کل فرایند تولید را خریداری کنند؛ بلکه

سیاست‌گذاری، دستیابی به توسعه ناحیه‌ای-روستایی است (طالشی و همکاران، ۱۳۹۵: ۴۷). در این مدل پیوندهای روستایی-شهری و وابستگی‌های متقابل مابین آن‌ها، بر اساس پنج جریان مردم، تولید، کالا، Douglass، سرمایه، و اطلاعات مورد تأکید است (۳: 2018). این رویکرد نوین بر همکاری دفاتر برنامه‌ریزی شهری-روستایی، نظام غیرمت مرکز برنامه‌ریزی و همچنین بر تقسیمات اداری که در برنامه‌ریزی و مدیریت بر عدم جدایی حومه از شهر مبتنی باشد، تأکید دارد (اجاق و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۹۰). **نظریه اقتصاد فضای استعماری پوتر:** وی در زمینه مناسبات روستا با شهر از الگویی به نام «اقتصاد فضای استعماری» یاد می‌کند که در آن مجموعه یک کشور و سرزمین برای صادر نمودن مواد خام به قدرت استعمارگر متشكل و هماهنگ می‌شود. در چنین فضایی شهرها چگونگی ارتباط بین روستاهای بازار جهانی را شکل می‌دهند و این رابطه استعماری بین شهرها با روستاهای نیز وجود دارد. به اعتقاد پوتر اغلب زیرساخت‌ها در سطح ملی برای حمایت و تقویت روابط استعماری بین شهر و روستا گسترش و توسعه می‌یابد (رخسارزاده و همکاران، ۱۳۹۵: ۳).

نظریه دور و تسلسل فقر و روابط شهر و روستا نورکس: این نظریه باور دارد که بین فقدان سرمایه، درآمد و پس‌انداز در مراکز سکونتگاهی روستایی یک ارتباط وجود دارد. به طوری که درآمد پایین منجر به ظرفیت کم پس‌انداز در این نواحی می‌شود و از طرف دیگر، درآمد پایین نتیجه سطح نازل بهره‌وری نیروی کار است و تا حد زیادی از کمبود سرمایه ناشی می‌شود و کمبود سرمایه نیز نتیجه ظرفیت پایین پس‌انداز می‌شود. به نظر نورکس عدم انگیزه سرمایه‌گذاری در نواحی روستایی، خود نتیجه سطح پایین بهره‌وری در

برنامه آبادانی و پیشرفت منظمه روستایی

باتوجه به اهمیت بررسی و تبیین ابعاد ساختاری- کارکردی برنامه آبادانی و پیشرفت منظمه روستایی، به نظر می‌رسد دستیابی به تعریف جامع بر اساس ساختار و فرایند مطالعاتی و اجرایی از برنامه مذکور، می‌تواند دستاوردهای قابل توجهی در تبیین چهارچوب پژوهشی منسجم، و تحلیل نتایج تحقیق ارائه دهد. در این رابطه، مطابق بند ۷ ماده ۱۹۴ قانون برنامه پنجم تنفيذشده در «سندهای تفصیلی برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران» و موافقت نامه ملی مبادله شده مابین سازمان برنامه و بودجه کشور و بنیاد مسکن انقلاب اسلامی؛ دولت مکلف است به منظور بهبود وضعیت روستاهای در زمینه سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی راهبری، نظارت و هماهنگی بین دستگاه‌های اجرائی، ارتقای سطح درآمد و کیفیت زندگی روستاییان و کشاورزان و کاهش نابرابری‌های موجود بین جامعه روستایی، عشایری و جامعه شهری، حمایت لازم را از اقدامات ذیل به عمل آورد:

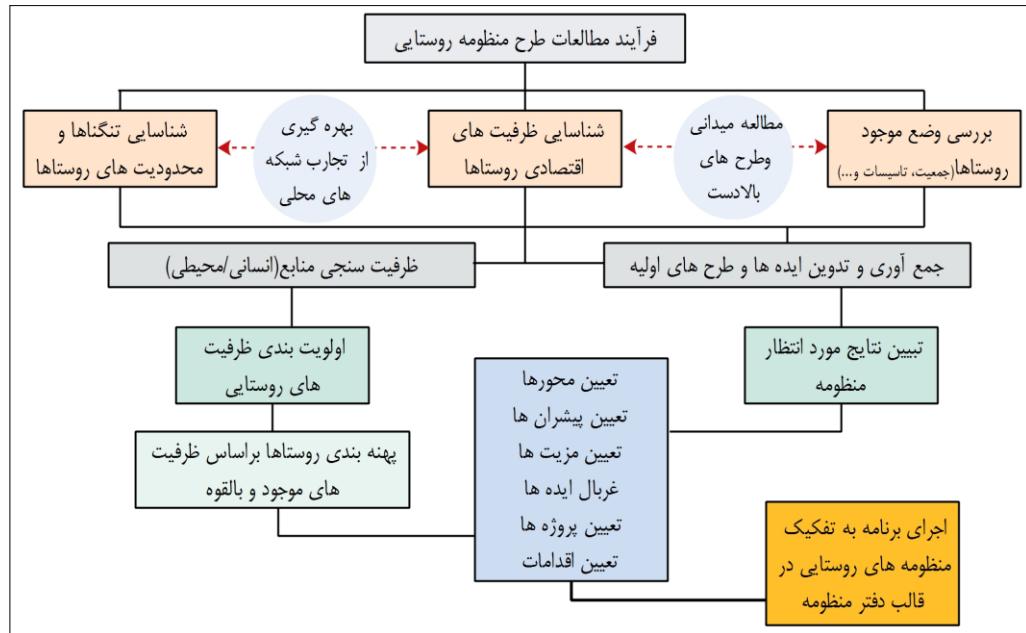
- شناسایی و امکان سنجی ایجاد زنجیره‌های ارزش، تولید و خوش‌های کسب‌وکار در روستاهای هدف؛
- شناسایی و اولویت‌بندی مهم‌ترین ظرفیت‌های روستا با تأکید بر برندازی؛
- جمع‌بندی ایده‌های مرتبط با طرح‌های کارآفرینی مرتبط با ظرفیت‌ها، مزیت‌ها و محورهای تولید؛
- تعیین و اولویت‌بندی طرح‌ها و پروژه‌های سرمایه‌گذاری با مقیاس کارکردی در سطح روستا، دهستان، بخش یا شهرستان و تعیین هدف کمی اشتغال؛
- تعیین و شناسایی بازارهای هدف تولیدات و خدمات؛
- تعیین منابع موردنیاز؛
- تعیین الزامات محیطی، اقتصادی، زیرساختی اجتناب ناپذیر، سازمانی- مدیریتی، اجتماعی و نهادی

می‌تواند بر مراحل مشخصی از فرایند تولید مرکز شوند و باقی مراحل را به دیگر تولیدکنندگان واگذار کنند (Schmitz & Nadvi, 1999: 1505).
باتوجه به مفهوم نظریه خوش‌های شدن و اهمیت تبیین منظمه روستایی در قالب این نظریه، در خصوص اینکه محیط‌های کسب‌وکار در نواحی روستایی ضعیف‌تر از محیط‌های کسب‌وکار نواحی شهری‌اند، اجتماعی عمومی وجود دارد. پژوهشگران متعددی نیز سیاست‌ها و راه حل‌های مختلفی را برای بهبود محیط کسب‌وکار روستایی و ارتقای عملکرد اقتصادی آن ارائه کرده‌اند. برخی از آن‌ها بر لزوم ارتباط مناطق روستایی با شهر تأکید ورزیده و پیشنهاد کرده‌اند که برای ایجاد ارتباطات استراتژیک میان نواحی روستایی و مراکز شهری مجاورشان، مرکز سیاستی وجود داشته باشد (Stauber, 2021: 153).

در رابطه با توسعه روستایی همگام با توسعه شهری، نظریات و دیدگاه‌های متنوعی در خصوص نظریه خوش‌های شدن ارائه شده است که می‌تواند اهداف و چشم‌انداز آبادانی و پیشرفت منظمه روستایی جامعه عمل پوشاند. برخی محققان، مرکز نداشتن مناطق روستایی بر کشاورزی را راهگشا می‌دانند و طرفدار حرکت نواحی روستایی به سمت فعالیت‌هایی با ارزش افزوده بالاتر در بخش کشاورزی هستند (Quigley, 2020: 43). در این رابطه، روزنفلد در پژوهش گسترده و جامعی، ۵۰ خوش روستایی موجود در ایالات متحده و ۹ کشور دیگر جهان (نیوزلند، فرانسه، کانادا، ایتالیا، فنلاند، اسپانیا، اتریش، دانمارک، و برزیل) را مطالعه کرد و به توصیف دقیقی از مکان و بعد هر خوش، تعداد و نوع شرکت‌های فعال در آن، منشأ شکل‌گیری هر خوش، و چگونگی رشد آن پرداخت (Rosenfeld, 2019).

مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، ۱۳۹۴: ۳۴۷ (تصویر شماره ۱).

برای اجرای طرح‌ها و پروژه‌های سرمایه‌گذاری (بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان زنجان، ۱۳۹۹ و سازمان



ت ۱. مدل مفهومی فرآیند مطالعات برنامه آبادانی و پیشرفت منظمه روستایی

همچنان مشکلاتی مانند فقر، کمبود اشتغال پایدار، کاهش جمعیت و مهاجرت، و عدالت فضایی در روستاهای وجود دارد. برای حل این مشکلات، تحقیقات نشان می‌دهد که نیاز به یک رویکرد یکپارچه و هماهنگ در سطح ملی و منطقه‌ای و همچنین جریان‌های اقتصادی و خدماتی مابین سکونتگاه‌های روستایی، مسئولیت‌پذیری، امنیت، اشتغال پایدار، پیوندهای درون ناحیه‌ای، عدالت فضایی، کارآفرینی گروه‌محور، اقتصاد زیستی غیرمت مرکز، بهره‌وری، کاهش فقر و توسعه صنایع محلی وجود دارد.

پیشینه تحقیق

علاوه بر نظریات و تجربیات مختلف در زمینه توسعه منظمه روستایی، تحقیقات متنوعی نیز در این رابطه در اقصی نقاط دنیا صورت گرفته است که هر کدام بر یکی از عوامل و نیروهای تأثیرگذار در سازماندهی و توسعه منظمه روستایی تأکید دارند. خلاصه این تحقیقات در جدول شماره ۱ آورده شده است.

نتایج تحقیقات پیشین در مورد منظمه‌های روستایی نشان می‌دهد که در بسیاری از کشورها، شرایط زندگی در روستاهای نسبت به گذشته بهبود یافته است؛ اما

ج ۱. مرور پیشینه تحقیق

محقق/سال	عنوان تحقیق	نتایج
سعیدی (۱۴۰۲)	برنامه‌ریزی کالبدی‌فضایی در راستای توسعه پایدار منظمه‌های روستایی شهری	روستاهای با نیازهای نظیر فقر، ناپوشیدگی و نیازهای اجتماعی کاهش یافته اند.
رضایی و همکاران (۱۴۰۲)	چهارچوب مفهومی برنامه‌ریزی توسعه منظمه روستایی مبتنی بر نگرش خبرگان دانشگاهی و اجرایی	اقتصاد شبه دونزای روستایی، عدالت فضایی، یکپارچگی فضایی و حکمرانی خوب روستایی چهارچوب مفهومی برنامه‌ریزی توسعه منظمه روستایی است.
معروفی و ازدلان (۱۴۰۲)	سازوکار تدوین و اجرای طرح‌های توسعه روستایی (برنامه توسعه اقتصادی و اشتغالزایی و طرح توسعه پایدار منظمه روستایی)	شکل گیری جریان‌های اقتصادی و خدماتی مابین سکونتگاه‌های روستایی و مرکز نایه در قالب منظمه روستایی منجر به ارتقای معیشت خانوارهای روستایی و کاهش فقر اقتصادی آنها

روش تحقیق

روش تحقیق در پژوهش حاضر توصیفی-تحلیلی است. گردآوری داده‌ها با مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی (پرسش‌نامه) انجام شد. جامعه آماری شامل ساکنین بخش مرکزی و دوپه شهرستان خدابنده به تعداد ۹۳۹۳۹ نفر است. با توجه به تخصصی بودن موضوع پژوهش، برای توزیع پرسش‌نامه از جامعه آماری تخصصی بهره گرفته شد. نمونه‌گیری در این شیوه به صورت گلوله برفی است. در این تحقیق گروه متخصصین شامل اساتید دانشگاه آزاد و پیام نور خدابنده، کارشناسان بنیاد مسکن و تسهیلگران دفتر منظومه شهرستان خدابنده است. این تعداد بر اساس محدودیت روش گلوله برفی شامل ۳۰ نمونه آماری است. شاخص‌های تحقیق در قالب فعالیت‌های پیشran مؤثر بر اجرای برنامه آبادانی و پیشرفت منظومه روستایی بخش مرکزی و دوپه شهرستان خدابنده با استخراج شد. بر اساس ساختار مدل دلفی، تدوین پرسش نامه و استخراج وزن نهایی شاخص‌ها، به وسیله جامعه آماری متخصصین، در چهار مرحله صورت گرفت. در مرحله نخست، سؤالات اولیه تدوین شد و در اختیار جامعه آماری متخصصین قرار آبادانی و پیشرفت منظومه روستایی پرداخته شد. لذا

عوامل مؤثر بر منظمه شامل افزایش اعتماد، برنامه‌بازرگاری و برنامه‌محوری منظمه، از طریق حمایت نهادی و همکاری بین سازمان‌ها جهت تقویت مسئولیت‌پذیری، امنیت و ثبات شغلی روستاییان	شناسایی پیشانه‌های مؤثر بر توسعه پایدار منظمه روستایی شهریابک با رویکرد آینده‌پژوهی	مهدوی و جلال‌آبادی (۱۴۰۱)
اجرای این برنامه منجر به رفاه نسبی، با اشتغال پایدار و دارای اقتصاد صادرات محور، متکی بر تولید و درآمد در بخش‌های سه‌گانه اقتصادی با محوریت بخش خدمات خواهد شد.	برنامه‌ریزی توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی منظمه روستایی بر پایه پیشانه‌ها و زنجیره پیشین و پسین (روستایی مسجد ابوالفضل در ایرانشهر)	ابراهیم‌زاده و پایدار (۱۴۰۰)
با پیوندهای درون تاجیه‌ای و روابط متقابل اقتصادی-اجتماعی شهرها با روستاها، ضریب تشکیل منظمه روستایی در گیشان، بالا است.	نقش پیوندهای روستا شهری در شکل‌پذیری شبکه محلی در نواحی مرزی	سعیدی و همکاران (۱۳۹۷)
کارآمدی منظمه‌ها در گرو تعیین اندیشه‌نشینی تعمیماتی، اصلاح زیرساخت‌ها، سرمایه‌گذاری و پشتیبانی، تعامل مناسب و کارکرد پذیری و احدهای سکونتگاهی موجود در سطح منظمه‌ها است.	امکانات و محدودیت‌های کارآمدی منظمه‌های روستایی-شهری به عنوان مناطق کارکردی مورد: منظمه ضیاء‌آباد قزوین	محمودی و همکاران (۱۳۹۸)
موقیت در توسعه روستایی در گروه کارآفرینی گروه‌محور و ارتباط فضایی آنها در یک قلمرو مشخص است.	نقش کارآفرینی اجتماعی در میان کشاورزان کنیایی	جیتی ^۱ و همکاران (۲۰۱۰)
چشم‌انداز آینده روستایی مبتنی بر اقتصاد زیستی غیرمتکر، حومه استعماری، حومه موزه و کسبوکار پرت و دورافتاده روستایی است.	آینده روستایی در اقتصادهای توسعه‌یافته	کومانن و کومانن ^۲ (۲۰۱۸)

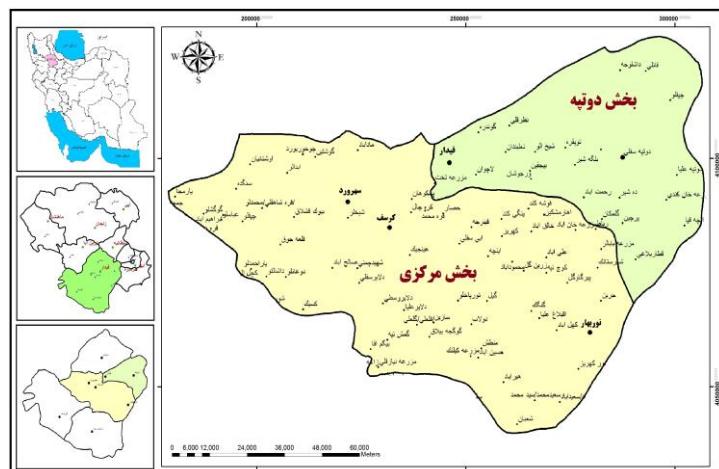
گرفت. این گروه شاخص‌ها را رتبه‌بندی کردند و شاخص‌های مورد نظر خود را نیز اضافه نمودند. در مرحله دوم، شاخص‌های کم ارزش حذف و نظرات متخصصین نیز اعمال شد؛ سپس، پرسش‌نامه جهت وزن دهی بین جامعه آماری متخصصین توزیع گردید. حاصل وزن دهی این مرحله، حذف سؤالات غیرمرتبط و کم اهمیت بود. بعد از اصلاح و تدوین پرسش‌نامه در مرحله سوم، پرسش‌نامه بین جامعه آماری توزیع شد. در مرحله چهارم، برای توزیع پرسش‌نامه، وزن نهایی هر سؤال که در مرحله سوم گردآوری شده بود، جلوی هر سؤال نوشته شد تا جامعه آماری با آگاهی از نظرات یکدیگر، سؤالات را امتیازبندی نمایند. در این مرحله خروجی نهایی داده‌ها استخراج شد. درنهایت، روایی پرسش‌نامه توسط ۱۰ متخصص برنامه‌ریزی روستایی تأیید شد. پایانی با فرمول آلفای کرونباخ برابر ۰/۸۹۲ برآورد شد. برای تحلیل داده‌ها از تحلیل عاملی و آزمون DPSIR استفاده شده است. تحلیل مسیر در قالب مدل DPSIR در این تحقیق، با توجه به اینکه دسته‌بندی شاخص‌ها توسط جامعه آماری متخصصین انجام نشد، لذا با استفاده از مدل DPSIR به دسته‌بندی و تبیین نقش و نحوه تأثیرگذاری هر کدام از شاخص‌ها بر اجرای برنامه اهمیت این مدل، در نشان دادن شدت و نحوه

در مرحله بعد، با استفاده از روش تحلیل مسیر، میزان تأثیر هر کدام از پیشان‌ها بر اجرای برنامه آبادانی و پیشرفت منظومه‌های روستاوی بخش مرکزی و دوپه شهرستان خدابنده بررسی و تحلیل شد. روش تحلیل مسیر نوعی تحلیل رگرسیونی است که برای درک علیت و نمایش الگوی روابط علی در میان مجموعه‌ای از متغیرهای مرتبط باهم کاربرد دارد و با استفاده از آزمون رگرسیون خطی چند متغیره انجام شد. همچنین به فراخور نیاز تحقیق از نرم‌افزار Excel و SPSS استفاده شد.

قلمرو تحقیق

شهرستان خدابنده از توابع استان زنجان است. از نظر توپوگرافی، عموماً منطقه دشتی بوده و در منطقه اقلیمی سرد (کوهستان‌های غربی) با زمستان سرد و خشک و تابستان معتدل قرار دارد. شهرستان خدابنده از ۵ بخش (بخش مرکزی، بخش دوپه، بخش سجاس، بخش افشار و بخش بزینه رود) تشکیل شده است. بخش مرکزی و بخش دوپه در شهرستان خدابنده، از ۵ دهستان (دوپه، توپقه، خرارود، کرسف و سهروود) و ۱۰۸ روستا و ۴ نقطه شهری (کرسف، سهروود، نوربهار و قیدار) با جمعیت ۹۳۹۳۹ نفر تشکیل شده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵) (تصویر شماره ۲).

تأثیرگذاری متغیرهای مستقل و متغیر وابسته (برنامه آبادانی و پیشرفت منظومه روستاوی) است. در مرحله بعد، پس از دسته‌بندی شاخص‌ها، داده‌های تحقیق با آزمون تحلیل عاملی به منظور تحلیل وضعیت شاخص‌ها در رابطه با شرایط پیشان‌های مؤثر بر اجرای طرح آبادانی و پیشرفت منظومه روستاوی مورد بررسی قرار گرفت. تحلیل عاملی نشان می‌دهد که میزان اشتراکات واریانس مشترک یک متغیر با سایر متغیرهای به کار گرفته شده در تحلیل چقدر است. هرچقدر میزان آن در هر شاخص بالاتر باشد، نشان می‌دهد که آن شاخص دارای ارتباط بیشتری با سایر شاخص‌های به کار گرفته شده در موضوع است و از نظر جامعه آماری اهمیت بیشتری دارد. لذا شاخص‌هایی که مقادیر عددی آن‌ها کمتر از ۰/۴ باشد، از چرخه تحلیل به دلیل اهمیت کمتر حذف می‌شود. بعد از مشخص شدن شاخص‌های مطلوب از طریق تحلیل عاملی، با استفاده از مدل DPSIR با تلفیق داده‌ها و نحوه اثرگذاری آن‌ها بر یکدیگر، شاخص‌های پیشان شناسایی می‌شوند. این مدل از ۵ مؤلفه اصلی (نیروهای پیشان، فشار، وضعیت، تأثیر و پاسخ) تشکیل شده است که شاخص‌ها بر اساس این مؤلفه‌ها دسته‌بندی می‌گردند.



ت ۲. موقعیت بخش مرکزی و دوپه در تقسیمات سیاسی کشور

شاخص‌ها بر اساس مؤلفه‌های پنج گانه مدل DPSIR دسته‌بندی شد و موقعیت شاخص در مدل DPSIR نیز معلوم شد. بدین ترتیب، شاخص‌ها بر اساس ۵ مؤلفه اصلی DPSIR دسته‌بندی شد. در این مرحله می‌توان تشخیص داد که کدام عامل بر اجرای طرح آبادانی و پیشرفت منظمه روستایی بخش مرکزی و بخش دوپه در شهرستان خدابنده تأثیرگذار بوده است (جدول شماره ۲).

در این مقاله برای تبیین چهارچوب تأثیر پیشان‌ها بر اجرای طرح آبادانی و پیشرفت منظمه روستایی بخش مرکزی و بخش دوپه در شهرستان خدابنده از مدل DPSIR بهره‌گیری شده است. بدین شکل که، ابتدا مؤلفه‌های اصلی و ابعاد و شاخص‌ها در پرسش‌نامه اولیه تدوین و در اختیار جامعه آماری قرار گرفت و در قالب وزن‌دهی طیفی لیکرت امتیازبندی شد. سپس

ج ۲. دسته‌بندی شاخص‌ها بر اساس مؤلفه‌های مدل DPSIR

DPSIR	مؤلفه	DPSIR	مؤلفه
S	پیش‌بینی خدمات و تأسیسات زیربنایی قابل‌اجرا در روستاهای ۱۶	D	توجه به تقسیمات سیاسی و دسترسی‌پذیری در پهنه‌بندی منظمه
I	تسهیلات انتباری در قالب تصویره	D	حمایت بنیاد مسکن انقلاب اسلامی
I	همکاری با صندوق کارآفرینی امید	D	تدوین ضوابط و مقررات اجرای طرح منظمه
I	همکاری با نهادهای محلی (شورا و دهیار)	D	حمایت سازمانی دولت (استانداری و فرمانداری)
I	وجود برنامه‌های آموزش و توانمندسازی فعالان اقتصادی روستا	P	امکان پیگیری تخلفات و کمکاری از طریق نهادهای تصمیم‌گیر (استانداری و فرمانداری)
I	توجه به زنجیره تولید و تکمیل آن در قالب منظمه روستایی	P	امکان پیگیری تمام مطالبات روستایان از طریق طرح منظمه
I	آموزش نیروی متخصص اجرای طرح منظمه در ابعاد مختلف	P	امکان ارزیابی وضعیت فعلی (مسائل و مشکلات) و اولویت‌بندی آنها از طریق طرح منظمه
R	بهره‌گیری از ظرفیت‌های سرمایه اجتماعی (اعتماد و همکاری روستایان)	P	سامان‌دهی مشاغل مرتبط با کارکرد و ظرفیت روستاهای و شهرستان
R	مطالعات اجتماعی و فرهنگی به تفکیک روستا و شناخت دقیق از شرایط موجود	P	آگاه‌سازی روستایان نسبت به وظایف و ساختار قانونی ادارات در قبال روستاهای
R	مطالعات کالبدی و محیطی به تفکیک روستا و شناخت دقیق از شرایط موجود	S	توجه به ظرفیت‌های اقتصادی و تولیدی خوشای در پهنه‌بندی منظمه
R	مطالعات جامع اقتصادی به تفکیک روستا و شناخت دقیق از شرایط موجود	S	وجود طرح‌های مکمل توسعه روستایی (طرح جامع ناحیه‌ای و طرح هادی)
R	پهنه‌بندی روستاهای بر اساس ظرفیت‌های زیرساختی قابل بهره‌برداری	S	برگزاری مستمر جلسات پیگیری برنامه‌های طرح منظمه
		S	وجود گروه تسهیلگری

پیشان با امتیاز ۰/۶۳۷ بیش از دیگر مؤلفه‌ها از نظر جامعه آماری بر اجرای طرح آبادانی و پیشرفت منظمه روستایی بخش مرکزی و بخش دوپه در شهرستان‌خداوند تأثیر داشته است. درواقع، از نظر جامعه آماری برای توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی در منظمه خدابنده باید بر نیروهای پیشان تأکید بیشتری شود؛ چراکه این مؤلفه شامل شاخص‌ها و روندهای مبین دسترس‌پذیری و حمایت سازمانی بنیاد مسکن و سایر ارگان‌ها، و توجه به ضوابط و مقررات است. درنتیجه،

در مرحله بعدی شاخص‌ها بر اساس ضربی وزن‌دهی جامعه آماری و تفکیک شاخص‌ها به ۵ مؤلفه اصلی DPSIR در قالب مدل تصمیم‌گیری چند معیاره TODIM اولویت‌بندی شد. در این زمینه، مجموع امتیازات به دست آمده وارد مدل تصمیم‌گیری چند معیاره TODIM جهت رتبه‌بندی شاخص‌ها و مؤلفه‌ها در ارتباط با مدل DPSIR شد. خروجی جدول شماره ۳، بر اساس روش تصمیم‌گیری چند معیاره TODIM نشان می‌دهد که مؤلفه نیروی محركه به عنوان مؤلفه‌ای

طرح منظومه روستایی در بخش مرکزی و دوپه،
داشته باشد.

سومین عامل تأثیرگذار، شامل مؤلفه فشار با امتیاز ۰/۵۵۱ است. این مؤلفه بر متغیرهای پیگیری تخلفات، پیگیری تمام مطالبات، ارزیابی وضعیت فعلی، ساماندهی مشاغل، و آگاهاسازی روستاییان تأکید می‌کند. در رتبه چهارم مؤلفه وضعیت با امتیاز ۰/۵۲۷ و در رتبه آخر نیز مؤلفه پاسخ با امتیاز ۰/۴۹۳ قرار دارد.

در اجرای طرح آبادانی و پیشرفت منظومه روستایی باید این مؤلفه را در اولویت برنامه‌ریزی قرار دهد.

مؤلفه تأثیر با امتیاز ۰/۶۱۱ در رتبه دوم قرار دارد. این مؤلفه عمدتاً به مسائلی مانند تسهیلات اعتباری تبصره ۱۶، همکاری با صندوق و نهادهای محلی، آموزش و توانمندسازی، و توجه به زنجیره تولید مربوط می‌شود. لذا بسترسازی و ظرفیتسازی روستاهای در ابعاد اقتصادی می‌تواند تأثیر بسزایی برای اجرای

ج ۳. ضریب اهمیت شاخص‌های مدل DPSIR بر اساس وزن دهنده

TODIM ضریب	شاخص	طبقه‌بندی DPSIR
۰/۵۹۲	توجه به تقسیمات سیاسی و دسترس پذیری در پهنه‌بندی منظومه	نیروی محركه ۰/۶۳۷
۰/۷۵۳	حمایت بنیاد مسکن انقلاب اسلامی	
۰/۶۹۴	تدوین ضوابط و مقررات اجرای طرح منظومه	
۰/۵۳۴	حمایت سازمانی دولت (استانداری و فرمانداری)	
۰/۷۴۱	امکان پیگیری تخلفات و همکاری از طریق نهادهای تصمیم‌گیر (استانداری و فرمانداری)	
۰/۳۳۲	امکان پیگیری تمام مطالبات روستاییان از طریق طرح منظومه	فشار ۰/۵۵۱
۰/۵۱۷	امکان ارزیابی وضعیت فعلی (مسائل و مشکلات) و اولویت‌بندی آنها از طریق طرح منظومه	
۰/۷۸۴	ساماندهی مشاغل مرتبط با کارکرد و ظرفیت روستاهای و شهرستان	
۰/۴۷۵	آگاهاسازی روستاییان نسبت به وظایف و ساختار قانونی ادارات در قبال روستاهای	
۰/۷۳۱	توجه به ظرفیت‌های اقتصادی و تولیدی خوشبای در پهنه‌بندی منظومه	
۰/۴۳۲	وجود طرح‌های مکمل توسعه روستایی (طرح جامع ناحیه‌ای و طرح هادی)	وضعیت ۰/۵۲۷
۰/۵۳۷	برگزاری مستمر جلسات پیگیری برنامه‌های طرح منظومه	
۰/۵۶۸	وجود گروه تسهیلگری	
۰/۵۲۳	پیش‌بینی خدمات و تأسیسات زیربنایی قابل اجرا در روستاهای	
۰/۷۶۱	تسهیلات اعتباری در قالب بصیره ۱۶	تأثیر ۰/۶۱۱
۰/۳۴۲	همکاری با صندوق کارآفرینی امید	
۰/۷۵۹	همکاری با نهادهای محلی (شورا و دهیار)	
۰/۷۲۴	وجود برنامه‌های آموزش و توانمندسازی فعالان اقتصادی روستا	
۰/۵۹۷	توجه به زنجیره تولید و تکمیل آن در قالب منظومه روستایی	
۰/۴۵۵	آموزش نیروی متخصص اجرای طرح منظومه در ابعاد مختلف	پاسخ ۰/۴۹۳
۰/۵۵۱	بهره‌گیری از ظرفیت‌های سرمایه اجتماعی (اعتماد و همکاری روستاییان)	
۰/۵۴۷	مطالعات اجتماعی و فرهنگی به تفکیک روستا و شناخت دقیق از شرایط موجود	
۰/۴۳۳	مطالعات کالبدی و محیطی به تفکیک روستا و شناخت دقیق از شرایط موجود	
۰/۵۴۲	مطالعات جامع اقتصادی به تفکیک روستا و شناخت دقیق از شرایط موجود	
۰/۶۱۵	پهنه‌بندی روستاهای زیرساختی قابل بهره‌برداری	

با کارکرد و ظرفیت روستاهای و شهرستان با امتیاز ۰/۷۸۴، تسهیلات اعتباری در قالب بصیره ۱۶ با امتیاز ۰/۷۶۱، همکاری با نهادهای محلی (شورا و دهیار) با

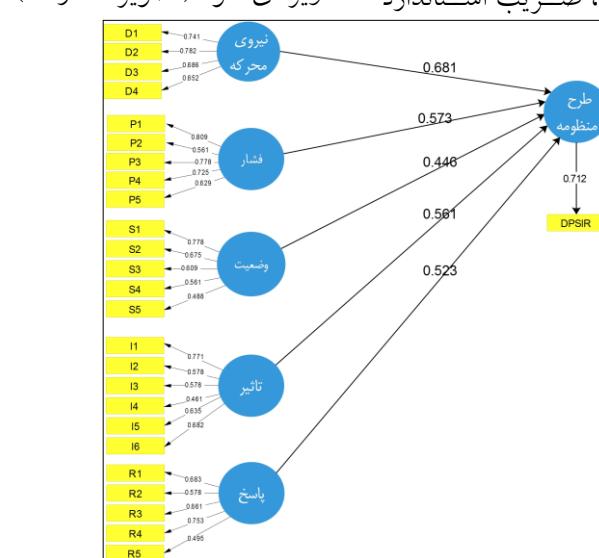
بررسی کلی شاخص بدون در نظر گرفتن موقعیت آنها در مدل نشان می‌دهد که جامعه آماری بیشتر بر مفاهیم و شاخص‌هایی چون ساماندهی مشاغل مرتبط

امتیاز ۰/۷۵۹، حمایت بنیاد مسکن با امتیاز ۰/۷۵۳، امکان پیگیری تخلفات و کم کاری از طریق نهادهای تصمیم گیر (استانداری و فرمانداری) با امتیاز ۰/۷۴۱، توجه به ظرفیت های اقتصادی و تولیدی خوشای در پنهان بندی منظومه با امتیاز ۰/۷۳۱، وجود برنامه های آموزش و توانمندسازی فعالان اقتصادی روستا با امتیاز ۰/۷۲۴ تأکید دارند.

مدل معادلات ساختاری روابط علی اجرای طرح منظومه روستایی در بخش مرکزی و دوپه

باتوجه به اینکه، روش آماری PLS به پیش فرض نرمال بودن حساس نیست؛ امکان بررسی هم زمان نظریه و سنجه ها را فراهم می سازد. با این حال، به علت غیرنرمال بودن توزیع نمونه های پژوهش، از آزمون PLS برای تبیین روابط بین مؤلفه های تأثیرگذار بر اجرای طرح منظومه روستایی در بخش مرکزی و دوپه استفاده شده است.

بر مبنای یافته های تحقیق، سازه های مؤثر بر اجرای طرح منظومه روستایی در بخش مرکزی و دوپه در قالب نتایج تحلیل مسیر نشان می دهد که تمامی روابط معنی دار هستند. در این رابطه، ضریب استاندارد



ت ۳. مدل معادلات ساختاری روابط علی اجرای طرح منظومه روستایی در بخش مرکزی و دوپه با مدل Smart PLS

حد قابل قبولی قرار دارند. در این میان، ضریب اثربذیری از اجرای طرح آبادانی و پیشرفت منظومه روستایی در پیشان وضعیت با آماره $t=3/034$ و تأثیر با آماره $t=2/815$ بیشتر از دیگر شاخص‌ها است.

ج ۴. بارهای عاملی و ضرایب مسیر تأثیر کلی سازه‌های تحقیق با مدل معادلات ساختاری

بررسی فرضیه	آماره t	خطای استاندارد	ضرایب مسیر		نیروی محرکه---> طرح منظومه روستایی
			غیرمستقیم	مستقیم	
تأثیر	۲/۶۷۹	.۰/۰۶۹	.۰/۳۹۲	(۰/۰۰۰/۰/۶۸۱)	فشار---> طرح منظومه روستایی
تأثیر	۲/۶۷۲	.۰/۰۶۲	.۰/۲۱۸	(۰/۰۰۰/۰/۵۷۳)	وضعیت---> طرح منظومه روستایی
تأثیر	۳/۰۳۴	.۰/۰۴۷	.۰/۲۸۶	(۰/۰۰۰/۰/۴۴۶)	تأثیر---> طرح منظومه روستایی
تأثیر	۲/۸۱۵	.۰/۰۷۲	.۰/۱۹۱	(۰/۰۰۰/۰/۵۶۱)	پاسخ---> طرح منظومه روستایی
تأثیر	۱/۱۵۳	.۰/۰۵۳	.۰/۲۱۱	(۰/۰۰۰/۰/۵۲۳)	

«نیروی محرکه» با امتیاز $۰/۶۳۷$ در قالب «توجه به تقسیمات سیاسی و دسترس پذیری در پهنه‌بنده منظومه، حمایت بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، تدوین ضوابط و مقررات اجرای طرح منظومه، حمایت سازمانی دولت (استانداری و فرمانداری)»، بیش از دیگر مؤلفه‌ها از نظر جامعه آماری بر اجرای طرح آبادانی و پیشرفت منظومه روستایی بخش مرکزی و بخش دوپه شهرستان خدابنده تأثیر داشته است. علاوه بر این، به منظور اجرای مؤثرتر طرح آبادانی و پیشرفت منظومه روستایی بخش مرکزی و بخش دوپه در شهرستان خدابنده تأثیر داشته است. علاوه بر این، به عنوان بستری برای برونو رفت از بحران توسعه روستایی می‌تواند از طریق اجرای طرح آبادانی و پیشرفت منظومه روستایی محقق شود. به‌طوری‌که مطابق مدل «خواهه‌ای شدن»؛ بهبود محیط کسب و کار روستایی و ارتقای عملکرد اقتصادی آن و ایجاد ارتباطات استراتژیک میان نواحی روستایی و مراکز شهری مجاورشان، بستر مناسبی برای حرکت نواحی روستایی به سمت فعالیت‌هایی با ارزش افزوده بالاتر در بخش کشاورزی ایجاد خواهد شد. این امر می‌تواند از طریق توسعه منظومه‌های روستایی محقق شود. در این رابطه بررسی‌های میدانی نیز نشان داد که، پیشران

نتیجه

اجرای طرح آبادانی و پیشرفت منظومه‌های روستایی، به‌واسطه انتظام فضایی روستاهای و تعادل بخشی به روابط شهر و روستا، همچنین ترغیب حکمرانی محلی از طریق مشارکت مردمی در برنامه‌های عمرانی، توانسته گام‌های مؤثری در توسعه روستایی و منطقه‌ای بردارد. در این رابطه، به نظر می‌رسد فعال‌سازی چرخه تولید در فضاهای روستایی و ایجاد اشتغال و کارآفرینی به عنوان بستری برای برونو رفت از بحران توسعه روستایی می‌تواند از طریق اجرای طرح آبادانی و پیشرفت منظومه روستایی محقق شود. به‌طوری‌که مطابق مدل «خواهه‌ای شدن»؛ بهبود محیط کسب و کار روستایی و ارتقای عملکرد اقتصادی آن و ایجاد ارتباطات استراتژیک میان نواحی روستایی و مراکز شهری مجاورشان، بستر مناسبی برای حرکت نواحی روستایی به سمت فعالیت‌هایی با ارزش افزوده بالاتر در بخش کشاورزی ایجاد خواهد شد. این امر می‌تواند از طریق توسعه منظومه‌های روستایی محقق شود. در این رابطه بررسی‌های میدانی نیز نشان داد که، پیشران

دفتر تسهیلگری طرح به روستاییان به واسطه تخصیص بودجه اعتباری مستقل توسط سازمان برنامه‌بودجه؛

- برگزاری جشنواره‌های روستایی جهت معرفی محصولات و ظرفیت‌های روستایی؛
- تقویت ارتباط مستقیم تسهیلگران با کارآفرینان و فعالان اقتصادی روستاهای به منظور گروه‌سازی و شبکه‌سازی فعالیت‌های اقتصادی و واحدهای تولید و خدماتی؛
- ایجاد و تقویت تشکل‌های محلی به منظور ظرفیت‌سازی نهادهای روستایی در جهت به کارگیری جوامع روستایی در تمام مراحل اجرای پروژه‌های توسعه‌ای در سطح روستاهای اعم از برنامه‌بودجه، اجرا و نظارت؛
- بازنگری در شرح خدمات دفاتر منظمه روستایی به منظور جلوگیری از موازی‌کاری و دخالت در وظایف سازمان‌ها و نهادهای مرتبط با توسعه روستایی.

پی‌نوشت

1. Rural Development Program
2. Rural Revitalization Program
3. National Rural Development Program
4. Marshall
5. Economies of Scale
6. Economies of Scope
7. بند ح ماده ۱۹۴ قانون برنامه پنجم: سامان‌دهی روستاهای در قالب مجموعه‌های روستایی به منظور خدمات رسانی بهتر و مؤثرتر
8. Jeanette
9. Kuhmonen & Kuhmonen

فهرست منابع

- ابراهیم زاده، عیسی؛ پایدار، ابوذر. (۱۳۹۸). برنامه‌بودجه توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی روستایی برپایه پیشran ها و زنجیره پیشین و پسین مطالعه موردی: روستای مسجدابوالفضل در ایرانشهر. نشریه جغرافیا و توسعه، ۱۷(۵۷)، ۱-۳۰.
- اJac، عقیل؛ رحمانی فضلی، عبدالرضا؛ منشی زاده، رحمت الله. (۱۴۰۰). نقش پیوندهای روستایی - شهری در تحولات اقتصادی و کاهش فقر نواحی روستایی ایران (مطالعه موردی: ارائه تسهیلات اعتباری از طریق پیگیری و با نظارت

- ناحیه ستر). پژوهش‌های دانش زمین، ۱۲(۱)، ۲۰۱-۱۸۶.
- بنیاد مسکن انقلاب اسلامی زنجان. (۱۴۰۱). مطالعات طرح توسعه پایدار منظمه‌های روستایی، انتشارات بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، زنجان.
 - بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان زنجان. (۱۳۹۹). گزارش برنامه توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی توسعه روستاهای طرح توسعه پایدار منظمه‌های روستایی استان زنجان، گزارش منتشر نشده، زنجان.
 - رخسارزاده، اسفندیار؛ پورفیکویی، علی؛ قرشی مینا‌آباد، محمدباست. (۱۳۹۵). تحلیل عوامل تأثیرگذار در پیوندهای روستایی در شهرستان آستانه. *مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۱۱(۳۵)، ۱۶-۱.
 - رضایی، فاطمه؛ عزیزپور، فرهاد؛ طهماسبی، اصغر؛ حسینی حاصل، صدیقه. (۱۴۰۲). چهارچوب مفهومی برنامه ریزی توسعه منظمه روستایی مبتنی بر نگرش خبرگان دانشگاهی و اجرایی. *برنامه‌ریزی توسعه کالبدی*، ۱۰(۱)، ۱-۱۴.
 - سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور. (۱۳۹۴). سند تفصیلی برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران. (۱۳۹۵-۱۳۹۵)، انتشارات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، تهران.
 - سعیدی، عباس؛ جوانبخت قهفرخی، زهره؛ عزیزپور، فرهاد؛ توکلی نیا، جمیله. (۱۳۹۷). نقش پیوندهای روستایی شهری در شکل پذیری شبکه محلی در نواحی مرزی (مورد: ناحیه گمیشان؛ استان گلستان). *فصلنامه تحقیقات جغرافیایی*، ۱(۳۴)، ۳۹-۲۹.
 - سعیدی، عباس. (۱۳۹۲). *پیوستگی توسعه روستایی-شهری در قالب منظمه‌های روستایی، فصلنامه برنامه‌ریزی کالبدی-فضایی*، ۲(۴)، ۲۰-۱۱.
 - سعیدی، عباس. (۱۳۹۸). *الگوهای خدمات رسانی روستایی، انتشارات بنیاد مسکن انقلاب اسلامی*، تهران.
 - سعیدی، عباس. (۱۴۰۲). برنامه ریزی کالبدی-فضایی در راستای توسعه پایدار منظمه‌های روستایی-شهری، انتشارات بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، تهران.
 - سیدنقی، میرعلی؛ بابایی، علی. (۱۳۹۲). *ارزیابی سیاست‌های توسعه اقتصادی روستایی از دیدگاه منطقه‌ای با نگاهی بر سیاست‌های دولت در ایران. پژوهش‌های روستایی*،
- Cortright, J., 2002, The Economic Importance of Being Different: Regional Variations in Tastes, Increasing Returns, and the Dynamics of Development, *Economic Development Quarterly*, Vol. 16, No. 1: 3-16
- Douglass, M (2013), "Integrated Regional Planning for Sustainable Development in Asia: Innovations in the Governance of Metropolitan, Rural-Urban, and Trans border Riparian Regions", UNCRD Expert Group Meeting on Integrated Regional Development Planning, 28-30 May (2013)
- Douglass, M., 2018. A regional network strategy for reciprocal rural-Urban linkages: An agenda for policy

- research with reference to Indonesia, in Third World Planning Review, p. 1-20
- Jeanette, S., & Milorad Novicevic, Martin. (2010). Social entrepreneurship among Kenyan farmers: A case example of acculturation challenges and program successes, International Journal of Intercultural Relations, Vol .34, No.5, PP.482-492
 - Kuhmonen, T. & Kuhmonen, I. (2018). Rural futures in developed economies: The case of Finland. Technological Forecasting and Social Change, 101, 366-374.
<https://doi.org/10.1016/j.techfore.2015.07.028>.
 - Munnich, L., Schrock, G. and Cook, K., 2018, Rural Knowledge Clusters: The Challenge of Rural Economic Prosperity, US EDA: Reviews of Economic Development Literature and Practice.
 - Porter, M.E., 2020, The Competitive Advantage of Nations, New York: The Free Press.
 - Quigley, J., 2020, Rural Policy and the New Regional Economics: Implications for Rural America, UCAL Berkeley, May
 - Rosenfeld, S. A., 2019, A Compendium of Clusters in Less Populated Places: Circumstances, Intersections and Outcomes, Regional Technology Strategies, Inc, Carrboro, NC.
 - Schmitz, H. and Nadvi, K., 1999, Clustering and Industrialization: Introduction, World Development, 27 (September), PP. 1503–14.
 - Stauber, K., 2021, Why Invest in Rural America and How?: A Critical Public Policy Question for the 21st Century, Economic Review, Second Quarter.
 - UNDP (2020). Sustainable Development Goals (SDGs), United Nations Development Programme (UNDP).

DOI: 10.22034/42.183.75